

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

2-son (5-jild)
2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ 2 (5) – 2025

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy kengashi huzuridagi Sudyalari oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrda 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Matkarimova Sadoqat Maqsudovna</i> SHARQSHUNOS A.L.KUNNING XIVA XONLIGI ARXIV Hujjatlari saqlash va tadqiq qilishdagi xizmatlari	13-19
<i>Matyakubov Xamdam Xamidjanovich</i> MARKAZIY OSIYO SIVILIZATSIYALARI VA OROLBO'YI HUDUDIDAGI MADANIYATLAR O'RTASIDAGI O'ZARO TA'SIR VA HAMKORLIK	20-24
<i>Raximov Bektosh, Pirmamatov Ramziddin</i> TURKISTONDA JADIDLARNING TA'LIM-TARBIYA TIZIMINI ISLOH QILISH BORASIDAGI HARAKATLARI TARIXIDAN	25-29
<i>Хуррамова Саодат Хабибовна</i> ИЗУЧЕНИЕ ИСТОРИИ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ РУССКИМИ УЧЕНЫМИ В СЕРЕДИНЕ XIX ВЕКА	30-37
<i>To'uchiyeva Dilnoza Ikrom qizi</i> ZOMIN TUMANINING XX ASRNING 80-YILLARIDAGI IJTIMOIIY, IQTISODIIY VA MADANIY HAYOTI	38-44
<i>Elboyeva Shaxnoza</i> AYOLLARNING SIYOSIIY FAOLLIGINI OSHIRISHDA AMALGA OSHIRILAYOTGAN CHORA- TADBIRLAR VA BU BORADA O'ZBEKISTON TAJRIBASI	45-50
<i>Kanimkulov Olimjon, Xikmatova O'g'iloy</i> TUZNING QADIMDAN HOZIRGI KUNGACHA BO'LGAN TARIXI HAQIDA	51-54
<i>Tojiev Alisher Sultannazirovich</i> MUSTAQILLIK YILLARIDA XORAZM VILOYATIDA TURIZM SOHASI UCHUN KADRLAR TAYYORLASH MASALASI	55-60
<i>Bekbayev Bekjon</i> XX ASRNING BIRINCHI YARMIDA TOSHKENTDAGI QOZOQLAR TARIXIDAN	61-67
<i>Salayev Umrbek Kadambayevich</i> JANUBIIY OQCHADARYO HUDUDIDA KECHGAN ETNIK JARAYONLAR TARIXI SAHIFASIGA DOIR BA'ZI CHIZGILAR	68-71
<i>Ro'ziyeva Mashxura Abdimuminovna</i> LO'LILAR IJTIMOIIY HAYOTINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	72-78
<i>Turdiyeva Mohinur Ilhomjon qizi</i> ICHKI SAVDO QO'QON XONLIGI IQTISODIIY TARAQQIYOTINING MUHIM OMILLARIDAN BIRI (1701-1876)	79-84

08.00.00 – IQTISODIIYOT FANLARI

<i>Kazakov Olim Sabirovich</i> XIZMATLAR SOHASIDA BOSHQARUVNING YETAKCHILIK KONSEPSIYALARIDAN FOYDALANISH	85-89
---	-------

<i>Исламтудинова Дина Файзрахмановна</i> РАЗВИТИЕ ЭКСПОРТА В АГРОПРОМЫШЛЕННОМ КОМПЛЕКСЕ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	90-98
<i>Alikulov Mehmonali Salahiddin o'g'li</i> QISHLOQ XO'JALIGIGA INVESTITSİYALARNI KENG JALB QILISHDA QISHLOQ XO'JALIGIGA YO'NALTIRILGANLIK INDEKSINING AHAMIYATI	99-106
<i>Omonov Akrom, Ruziyev Baxtiyor</i> O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARI AKTIVLARIDAN SAMARALI FOYDALANISH YO'LLARI	107-113
<i>Tangirov Abduxolik, Nurmanov Sherzod</i> CHO'L-YAYLOVLARI EKOLOGIK HOLATI VA ULARNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LARI	114-121
<i>Aliyarov Olim Abdug'aparovich</i> MULKIY SOLIQQA TORTISHDA XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI	122-132
<i>Komilov Bakhtiyorjon</i> UNLOCKING THE POTENTIAL OF E-COMMERCE LOGISTICS IN CENTRAL ASIA	133-144
<i>Djumanov Saitmurod Alibekovich</i> MAHSULOT TANNARXIGA KIRITILADIGAN XARAJATLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH	145-150
<i>Yariyev Sherzod Shukurjanovich</i> DAVLAT SEKTORIDA AUDITNI RAQAMLASHTIRISH MASALALARI	151-155
<i>Matkarimov Feruz Bekturdiyevich</i> MINTAQADA TO'QIMACHILIK SANOATINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH	156-160
<i>Xaydarova Durdona, To'xtayeva Moxinur</i> DAVLAT BUDJET DAROMADLARI TUSHUMI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	161-166
09.00.00 – FALSAFA FANLARI	
<i>Yusubov Jaloliddin Kadamovich</i> ABU NASR FOROBIYNING MA'NAVİY-AXLOQIY IDEALLARI VA ULARNING ZAMONAVIY IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLAR RIVOJIDAGI AHAMIYATI	167-175
<i>Nosirxo'jayeva Gulnora Abduqahhorovna</i> FOROBIY ASARLARIDA ADOLAT VA MA'NAVİY YUKSALISH MUAMMOLARI	176-179
<i>Xoliqov Yunus Ortiqovich</i> BAG'RIKENGLIK VA MILLATLARARO MADANIYAT — JAMIYAT TARAQQIYOTINING ASOSI	180-184
<i>Berdaliyeva Sevara</i> ANALYSIS OF VIEWS ON THE ORDERING OF SOCIAL LIFE IN THE WORK OF YUSUF KHOS KHAJIB "KUTADGU BILIG"	185-191
<i>Parpiyev Muhammadjon Tolibovich</i> SHARQ RENNESANSI KELIB CHIQISHINING IJTIMOYIY-FALSAFIY OMILLARI	192-197
<i>Yarashova Mohlaroyim Shuxrat qizi</i> IBN ARABIY "VAHDATUL VUJUD" TA'LIMOTINING FALSAFIY ASOSLARI VA AHAMIYATI	198-202

<i>Ulug'murodov Elyor Saydulloevich</i> ISLOM GNOSEOLOGIYASIDA RATSIONALIZM MUAMMOSI	203-206
<i>Rasulov Azizxon Mukhamadqodirovich</i> AXBOROT MAKONIDAGI TRANSFORMATSIYALASHUVNING DIALEKTIK MAZMUNI	207-213
<i>Xasanov Boburjon Hakimovich</i> EKSTREMISTIK FAOLIYATNING KELIB CHIQISH TARIXI VA TUSHUNCHALARI	214-219
<i>Shokirov Mubin Rustamovich</i> MILLIY O'ZLIKKA SADOQAT – UMRBOQIY QADRIYAT	220-225
<i>Ismoilov Maxammadixon</i> HOZIRGI ZAMON EKOLOGIK MANZARASIDA DESTRUKTIV VA KONSTRUKTIV MUNOSABATLAR DIALEKTIKASI	226-230
<i>Shokirov Murod Rustamovich</i> YANGI O'ZBEKISTONDA QADRIYATLARNING QAYTA TIKLANISHI	231-234
<i>Hamroyev Saidjon Sanoyevich</i> YANGI O'ZBEKISTON STRATEGIYASIDA IJTIMOIIY ADOLATNING BARQAROR TARAQQIYOTNI TA'MINLASH ASOSI SIFATIDAGI O'RNI	235-239
<i>Sharopov O'lmasbek Shuhrat o'g'li</i> ZAMONAVIY OILADA BOLA TARBIYASINING ASOSIY OMILLARI (TARBIYA JARAYONIDA OTA-ONANING ROLI)	240-243
<i>Ulug'ov Jasur Nasirdinovich</i> INSON KAMOLOTI: ISLOMIY QADRIYATLAR VA ULARNING IJTIMOIY HAYOTGA TA'SIRI	244-249
<i>Qodiraliyev Abror Tojimurot o'g'li</i> BOSHQARUVCHILIK FAOLIYATI SHARQ MUTAFAKKIRLARI QARASHLARI MISOLIDA	250-253
<i>Ibragimov Kudrat</i> XALQARO MUNOSABATLAR TIZIMIDA MARKAZIY OSIYONING YANGI MUSTAQIL DAVLATLARI	254-260
<i>Oripov Axmadjon Muxammadjonovich</i> VATANPARVARLIK TUSHUNCHASI SHAKLLARINING IJTIMOIIY-FALSAFIY TALQINI	261-267
<i>Ibragimova Zulayxo Karimbayevna</i> RAHBAR AXLOQIY-ESTETIK KAMOLOTINING SHAKLLANISH JARAYONLARI VA ASOSIY KOMPONENTLARI	268-274
<i>Abdullayev A'zam Abdiyevich</i> YOSHLARDA IJTIMOIIY-IQTISODIY FAOLLIGI DIALEKTIKASI VA UNING AYRIM XUSUSIYATLARI	275-281
<i>Ochilov Azimjon Tuxtamishovich</i> IJTIMOIY QADRIYATLARNING DEFORMATSIYASI VA KORRUPSIYANING TARQALISHI	282-285

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Raxmanova Sarvinoz Alisherovna</i> SABR VA CHIDAMGA OID FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING SEMANTIK TAHLILI (INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI MISOLIDA)	286-289
<i>Kaxarova Iroda Sidikovna</i> MODAL SO'ZLARDA SHARTLILIK VA TIPOLOGIK OMIL: SEMANTIK TURLANISH	290-296
<i>Babadjanova Nazokat Davronbekovna</i> "YUSUF VA ZULAYHO" DOSTONINING XALQ VARIANTLARI TAHLILI	297-302
<i>Sayidova Shakhreizoda Nasrulloevna</i> RELIGIOUS VIEWS OF THE CHARACTER OF AMIR TEMUR IN MUHAMMAD ALI'S WORK "ULUG' SALTANAT"	303-308
<i>Hatamova Kamola Toshmurod qizi</i> TIJORAT HUIJATLARI TILIDA TERMINOLOGIK LEKSIKA	309-316
<i>Ibodullayeva Dinora Bahramjanovna</i> TERMINOLOGIYANING O'ZBEK VA XORIJIY TILSHUNOSLAR TOMONIDAN O'RGANILISHI	317-321
<i>Otajonova Dildor Baxtiyarovna</i> SUD JARAYONIDA OLIB BORILADIGAN NUTQ FAOLIYATI MAHSULOTLARINING SUD-TIBBIY VA LINGVISTIK EKSPERTIZA TEKSHIRUVI	322-326
<i>Khasanov Mahmud Abdurakhmanovich</i> PHONOLOGICAL AND MORPHOLOGICAL INTERACTIONS AMONG THE LANGUAGES	327-331
<i>Xoshimova Oydina Shuxrat qizi</i> OLAMNING LISONIY MANZARASIDA NOMINATSIYANING O'RNI VA RANGLAR IFODASI	332-338
<i>Babayeva Iroda</i> THE CHARACTERISTICS OF NEWSPAPER HEADLINES IN TERMS OF THEIR STRUCTURE AND MEANING	339-342
<i>Fozilov Odil Yuldashevich</i> USE OF LOGICAL AND FIGURATIVE PERIPHRASES IN MODERN UZBEK LANGUAGE.....	343-346
<i>Raxmonova Dildora Mirzakarimovna</i> JADID DRAMALARIDA ISLOM MADANIYATI VA MILLAT TANAZZULI MASALALARI TALQINI (ABDULLA QODIRIYNING "BAXTSIZ KUYOV" DRAMASI MISOLIDA)	347-351
<i>Mamataliyeva Navbahor Xujamberdiyevna</i> TEZ AYTISHLARNING SINTAKTIK TUZILISH JIHATDAN TAHLILI	352-357
<i>Xamidova Sayyora Nurmatovna</i> KATEGORIYA SIFATIDA SHAKLLANGAN MODALLIK TURLARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	358-363
<i>Mengboyev Azizbek Alijon o'g'li</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI MILLIY BAYRAM NOMLARINING CHOG'ISHTIRMA TADQIQI	364-368
<i>Hayitova Shohida Erkin qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI OTA KONSEPTINING CHOG'ISHTIRMA TAHLILI	369-373

<i>Xolboyeva Iroda Shuxrat qizi</i> SOMATIK KOMPONENTLI PROVERBIAL FRAZEOLOGIZMLARDA EKVIVALENTLIK MASALASI	374-378
<i>Saparniyazov Omirbek Nukusbayevich</i> MARK TVEN VA MUQIMIY ASARLARINI QIYOSIY O'RGANISH: ADABIY UMUMIYLIK VA USLUBIY O'ZIGA XOSLIGI	379-385
12.00.00 – YURIDIK FANLAR	
<i>Muxitdinova Firюза</i> КЛЮЧЕВЫЕ ПРИОРИТЕТЫ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ НОВОГО УЗБЕКИСТАНА	386-393
<i>Uzakova Go'zal Sharipovna</i> HUDUDLARNI ZONALASHTIRISHNING HUQUQIY MASALALARI	394-403
<i>Tulaganova Gulchexra, Nurilloev Shavkat</i> INSON QADRINI YUKSALTIRISH VA ERKIN FUQAROLIK JAMIYATINI YANADA RIVOJLANTIRISH	404-414
<i>Yakubova Iroda Bahramovna</i> MUALLIFLIK SHARTNOMASINING MAZMUNI, TUZILISHI VA UNING ASOSIY SHARTLARI	415-419
<i>Obidov Tolibjon Avezxanovich</i> JINOIY SUD ISHLARINI YURITISH SOHASIDAGI O'ZARO HAMKORLIK MASALALARI	420-425
<i>Tuxtashev Sherzod Azimovich</i> JINOYAT ISHINI TO'XTATIB TURISHNING JABRLANUVCHI VA AYBLANUVCHI UCHUN HUQUQIY OQIBATLARI	426-430
<i>Maxamatov Maxmud Maxamataminovich</i> INSON HUQUQLARINI XALQARO ORGANLARDA HIMOYA QILISH MASALALARI	431-436
<i>Rahmatov Elyor Jumaboyevich</i> BOJXONA MA'MURIYATCHILIGINI ISLOH QILISHDA BOJXONA ORGANLARINING DAVLAT IQTISODIY VA HUQUQIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA ISHTIROKI	437-441
<i>Jumaniyozova Dilfuza Kamolovna</i> IJTIMOIY XAVF GURUHIGA KIRUVCHI YOSHLAR MUAMMOLARI YECHIMI: XORIY TAJRIBASI	442-447
<i>Shermatov Nuriddin</i> RAQAMLI ERADA SUN'IY INTELLEKT (AI) VA ADDITIV (3D PRINTING) TEKNOLOGIYALARI INTELLEKTUAL MULK HUQUQINING OBYEKTI SIFATIDA	448-455
<i>Juraeva Asal</i> EXECUTION OF INTERNATIONAL COMMERCIAL ARBITRAL AWARDS	456-461
<i>Собиров Саидбек Махмудович</i> ДОКТРИНАЛЬНО-ПРАВОВЫЕ И ПРИКЛАДНЫЕ ВОПРОСЫ СУДЕБНОГО ПРИМЕНЕНИЯ И ТОЛКОВАНИЯ ОТДЕЛЬНЫХ НОРМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА О НЕПЛАТЕЖЕСПОСОБНОСТИ	462-467
<i>Nurbayev Muzaffar Erkinovich</i> DAVLAT MOLIVAVIY NAZORATI INSTITUTINING NAZARIY-HUQUQIY DOKTRINASINI TAKOMILLASHTIRISH	468-478

<i>Qudratillayev Jaxongir Zokirjon o'g'li</i> INTERNETDAN FOYDALANISH HUQUQINING KONSTITUTSIYAVIY HUQUQIY ASOSLARI: INTERNET TUSHUNCHASI	479-485
<i>Xabibullayev Azizillo Lutfullo o'g'li</i> SUN'IY INTELLEKT VA INTELLEKTUAL MULK HUQUQI O'RTASIDAGI MUNOSABATLAR VA HUQUQIY MUAMMOLAR	486-491
<i>To'xtayev O'ktamjon Zarifjon o'g'li</i> MURAKKAB ASHYOLARNING O'ZIGA XOS BELGILARI, ULARNING HUQUQIY VA FALSAFIY MOHIYATI	492-500
<i>Yusupov O'ktambov</i> KORRUPSIYAVIY BITIM HAQIQIY EMASLIGINING FUQAROLIK-HUQUQIY OQIBATLARI	501-509
<i>Murodxonov Muhammadnur</i> XALQARO HUQUQNING TADRIJIY RIVOJLANISHIDA FUNDAMENTAL ASARLARNING O'RNINI	510-518
<i>Ёкубов Шухратжон, Эргашева Муниса</i> МОДЕРНИЗАЦИЯ СИСТЕМЫ МЕДИЦИНСКОГО ПРАВА В УЗБЕКИСТАНЕ: БАЛАНС МЕЖДУ МЕЖДУНАРОДНЫМИ СТАНДАРТАМИ И НАЦИОНАЛЬНЫМИ ОСОБЕННОСТЯМИ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ	519-523
<i>Qudratillayev Xazratoli Zokirjon o'g'li</i> JINOIY FAOLIYATDAN OLINGAN DAROMADLARNI LEGALLASHTIRISHNI TERGOV QILISH SOHASIDA XORIJIY DAVLATLAR VAKOLATLI ORGANLARI BILAN HAMKORLIK MASALALARI	524-530
<i>Umarov Abbosjon Asliddin o'g'li</i> SUG'URTA INSTITUTINING NAZARIY-HUQUQIY TAVSIFI	531-536
<i>Хайдарова Хилола Анваровна</i> ПРАВО НА ИНКЛЮЗИВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ КАК СУБЪЕКТИВНОЕ ПРАВО ЛИЦ С ИНВАЛИДНОСТЬЮ	537-542
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Ibraximov Sanjar Urunbayevich</i> AKMEOLOGIK YONDASHUV ASOSIDA SPORTCHILARNING INDIVIDUAL XUSUSIYATLARI BILAN ZIDDIYATLI VAZIYATLARDAGI XULQ-ATVOR STRATEGIYALARI O'RTASIDAGI O'ZARO BOG'LIQLIGI	543-547
<i>Karimov Akramjon Zaynobidinovich</i> RAQAMLI TRANSFORMATSIYALAR SHAROITIDA YOSHLARNING AXBOROT XAVFSIZLIGI MADANIYATI VA MEDIAIMMUNITETINI TA'LIM JARAYONLARI ORQALI SHAKLLANTIRISH MASALALARI	548-554
<i>Abdullayev Yashnarjon Mahkamovich</i> 7-9 YOSHLI O'QUVCHILARNING HARAKAT SIFATLARINI HARAKATLI O'YINLAR VOSITALARI ORQALI RIVOJLANTIRISH	555-561
<i>Karimov Qayum Mamashayevich</i> KOMPYUTERLI MATEMATIKA TIZIMLARINI O'QITISHDA TARMOQ TEKNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH	562-569

<i>Xojimirzayeva Shaxnoza Shokir qizi</i> MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI INNOVATSION FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH JARAYONI	570-576
<i>Qodirov Azamat Muxriddinovich</i> IXTISOSLASHTIRILGAN MAKTABLAR YUQORI SINIF O'QUVCHILARINING INGLIZ TILI KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA MATN O'QISH MALAKASI VA KOMMUNIKATIV YO'NALGAN O'QISH MASHQLARINING AHAMIYATI XUSUSIDA	577-582
<i>Тлеумуратова Абадан Бекбановна</i> ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К РАЗВИТИЮ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ	583-585
<i>Turdimuratov Dilmurad Yuldashevich</i> TALABALAR TA'LIMINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA JISMONIY SIFATLARINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR	586-592
<i>Mamaziyyayev Oblaberdi</i> OLIY TA'LIMNING NEMIS TILI DARSLARIDA GRAMMATIK TARJIMA METODIDAN FOYDALANISH AFZALLIKLARI	593-598
<i>Isoqov Murod Madaminjonovich</i> YOSHLAR JAMOAT TASHKILOTLARIDA IJTIMOY KAPITALNI SHAKLLANTIRISHNING ILG'OR XORIJIY MODELLARI	599-605
<i>Nasriddinova Hulkar Komiljonovna</i> BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKANI O'QITISHNING HOZIRGI HOLATI	606-610
<i>Allayeva Hafiza Rustam qizi</i> BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QITISHNING ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH USULLARI	611-614
<i>Raxmonberdiyeva Oygul Rayimjonovna</i> AKADEMIK QALAMTASVIR MASHG'ULOTLARIDA TALABALARGA INSON PORTRETINI ISHLASH METODIKASI	615-621
<i>Xo'jaqulov Ro'zibek Ilhomjon o'g'li</i> BO'LAJAK TASVIRIY SAN'AT O'QITUVCHILARIDA KASBIY KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISHDA RANGTASVIR FANINING AHAMIYATI	622-625
<i>Elova Sitara Axmatkulovna</i> QISQA MASOFALARGA YUGURUVCHILARNI TEXNIK TAYYORGARLIGINI SHAKLLANISH DARAJASI	626-629

Received: 25 January 2025
Accepted: 1 February 2025
Published: 10 February 2025

Article / Original Paper

INTERPRETATION OF ISSUES OF ISLAMIC CULTURE AND NATIONAL DECLINE IN JADID DRAMAS (BASED ON ABDULLA KADIRI'S DRAMA "BAHTSIZ KUYOV")

Rakhmonova Dildora Mirzakarimovna,

Doctor of Philosophy in Philology

Senior lecturer of the Uzbek language and literature department

Tashkent State University of Law

Abstract. Jadid writers effectively used all genres to convey their ideas to the masses. Based on the possibilities of the genre, many problems in national life were shown to the public through drama as a mirror. Among these themes were ignorance, drunkenness, addiction to essentially useless customs, and dozens of others. The sole purpose of these literary attempts was to awaken the nation and lead it to progress. This article analyzes Abdullah Kadiri's drama "Baxtsiz kuyov" from the perspective of expressing content and ideas. The symbolic meaning and generalized images in it are analyzed.

Keywords: Jadid literature, Jadid drama, Abdulla Qodiriy, the drama "Baxtsiz kuyov", national interest, awakening the nation.

JADID DRAMALARIDA ISLOM MADANIYATI VA MILLAT TANAZZULI MASALALARI TALQINI (ABDULLA QODIRIYNING "BAXTSIZ KUYOV" DRAMASI MISOLIDA)

Raxmonova Dildora Mirzakarimovna,

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori

Toshkent davlat yuridik universiteti

O'zbek tili va adabiyoti kafedrasida katta o'qituvchisi

E-mail: dildorarahmonovatsul@gmail.com

Annotatsiya. Jadid adiblari o'z g'oyalarini ommaga yetkazish uchun barcha janrlardan unumli foydalanishdi. Janr imkoniyatlaridan kelib chiqib, dramaturgiya orqali milliy hayotdagi ko'plab muammolar ommaga oyna kabi ko'rsatib berildi. Bu mavzular orasida ilmsizlik, ichkilikbozlik, mohiyatan foydasiz urf-odatlariga tobelik va yana o'nlab boshqa mavzular bor edi. Bu adabiy urinishlardan yagona maqsad millatni uyg'otish, taraqqiyotga yo'llashdan iborat edi. Mazkur maqolada Abdulla Qodiriyning "Baxtsiz kuyov" dramasi mazmun va g'oyalar ifodalanishi nuqtai nazaridan tahlil etiladi. Undagi ramziy ma'no va umumlashma obrazlar tahlilga tortiladi.

Kalit so'zlar: jadid adabiyoti, jadid dramasi, Abdulla Qodiriy, "Baxtsiz kuyov" dramasi, milliy manfaat, millatni uyg'otish.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I2Y2025N56>

Kirish. O'zbek jadid adabiyoti vakillari millat hayoti bilan bog'liq har bir muammoga o'z e'tiborini qaratgan, ularni hal etish bilan bog'liq yechimlarni badiiy asarlari mazmuniga singdirgan edi.

Jadid mutafakkirlari millatni taraqqiyotdan ayirayotgan hech bir illatga toqat qilmas, xoh u nazm bo'lsin, xoh nasr, yoxud drama orqali ana shu illatlarni tanqid va tahlil nishoniga

olishar edi. “To‘p to‘g‘ri aytganda u qadar ta‘sir qilmas. Adabiyot bilan aytganda, albatta, ta‘sir qilar...” [1: 35] qoidasiga har bir janrda rioya qilinardi. Xususan, janr imkoniyatlaridan kelib chiqib, dramaturgiya orqali milliy hayotdagi ko‘plab muammolar ommaga oyna kabi ko‘rsatib berildi. Bu mavzular orasida ilmsizlik, ichkilikbozlik, mohiyatan foydasiz urf-odatlariga tobelik va yana o‘nlab boshqa mavzular bor edi.

Biz tahlilga tortishni maqsad qilgan quyidagi dramalarni umumlashtiradigan mavzu – to‘y va u bilan bog‘liq milliy fojialar tahlilidir. Chunki XX asr boshidagi maishiy hayot manzaralarida odamlarni zanjir kabi o‘ziga tobe etgan ko‘plab odatlar bor ediki, u millatni yuksaltirish emas, tobora tirikchilik, tobelik va qarz botqog‘iga botirish; shu odatlar sabab odamlar ilm olish, dunyo voqealaridan xabardorlik, taraqqiyot haqida o‘ylamay qo‘yganlari aniq taqdirlar misolida juda teran tahlil etilgan.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Bu davrda yaratilgan dramatik asarlar haqidagi dastlabki tahlillarni 10-yillar matbuotida ko‘rishimiz mumkin. Mazkur maqolalarda pyesa emas, ularning sahnalashtirilgan varianti tahlil etilganini nazarda tutishimiz kerak.

Mazkur yo‘nalishda maxsus tadqiqot olib borgan olim S. Ahmedovning ta‘kidlashicha, 10-20-yillarda “118 nomdagi pyesalar yozilgan”. Birgina Fitrat dramalarining o‘ziga (10-20-yillar orasida) o‘ttizga yaqin taqriz yozilgan.

Behbudiyning “Teatr nadur?” deb nomlanuvchi maqolasidan keyin matbuotda asta-sekinlik bilan teatr targ‘ibi va dramaturgiyaning nazariy muammolariga bag‘ishlangan maqolalar ham e‘lon qilina boshlaydi.

20-30-yillarga kelib nazariy asarlarda ham dramaturgiya nazariyasi maxsus o‘rganila boshlandi. Xususan, B.O.Pestovskiyning “O‘zbek teatri tarixi” va G.Zafariyning shu nomli maqolasi, Miyon Buzruk Solihovning “O‘zbek teatri tarixi uchun materiallar” kitobida dramaturgiya teatr masalalari bilan bog‘lab tadqiq etilgan.

Fitratning 1926-yilda nashr etilgan “Adabiyot qoidalari” asarida esa ilk bor dramaturgiyaga oid asarlarga nazariy, ilmiy nuqtai nazardan baho berilgan.

Jadid dramaturgiyasi bo‘yicha adabiyotshunos Sh.Rizayevning “O‘zbek jadid dramaturgiyasining shakllanish manbalari” deb nomlangan nomzodlik ishida jadid dramaturgiyasining dastlabki davri, ilk dramaturglar faoliyati, teatrchilik harakati O‘zbekiston tarixida o‘ziga xos o‘rin tutgan jadidchilik harakati bilan bog‘liqlikda talqin etilgan. Mazkur tadqiqotda 1916-yilgacha yaratilgan o‘ttizta drama mavzu va xronologik nuqtai nazardan tasnif etiladi. 1911-1916-yillar jadid dramaturgiyasining “shakllanish”, 1916-1924-yillar “taraqqiyot davri” deb belgilanadi. Ilk bor birinchi milliy drama masalasi ham ushbu tadqiqotda hal etilgan [2: 21-35].

Muhokama. Abdulla Qodiriyning “Baxtsiz kuyov” dramasida Solih ismli yigit va uning uylantirilishi bilan bog‘liq fojia qalamga olinadi. Muallifning o‘zi bu asarni “Turkiston maishatidin olingan to‘rt pardalik foji’a” deb ataydi [3]. Asar qahramonlari hayoti misolida va ularning nutqi mazmunidan ko‘rinadiki (Solih tilidan aytilgan *“bu zamonda olug‘-solug‘, g‘alla, yana nima balolar chiqib ketdi, xotun olgan yigit qarzdor bo‘lmasdan uylana olmaydur. Qanchalari yer-joylaridan ajramoqdalar”* mulohazasi bu fojianing o‘z zamoniga mutlaq xosligini ko‘rsatadi – D.R.) dramada tilga olingan holatlar haqiqatdan ham fojia, bu davrda elning rasm-rusumini ko‘r-ko‘rona amalga oshirganlarning aksariyati xuddi shunday ahvolga tushishgan edi. Bundan anglaymizki, Solih – umumlashma obraz.

Solihning o'z tilidan amakisi Abdurahimga aytgan ojizona e'tirozidan ham buni ilg'ash mumkin: *"...Zamonamizda yomon bid'at, isroflar taraqqiy topkan, uncha-muncha oqchag'a bu vaqtda uylanmak qiyin, meni oqcham (uch yuz so'mga yaqin pulni nazarda tutmoqda – D.R.) boyagi aytkanim. Sizg'a xo'b, xotun olaman, uylanaman desam, Fayziboy mendan zamonag'a muvofiq oqcha olsa, ul vaqtda men qarzdor-abgor bo'lub qolsam, ish qanday bo'lur, hozir avf etasiz".* Ya'ni u avval-boshdan bu to'yga qarshi, ammo amakisining *"... hozirgi zamonda qaysi bir yigit qarzdor bo'lmay uylanyapti... yana Fayziboy ko'b katta to'y qilmayman, deydur, zamonani to'yidek sendan ko'b oqcha ketmasa kerak..."* degan mulohazalari uni "xo'p" deyishga majbur qiladi.

Abdulla Qodiriy "Baxtsiz kuyov" fojiasi orqali millat baxtsizligining, fojiasining, zalolatga ketishining sabablarini qidiradi va 35 yashar, yangi fikrli Mulla Karim ellikboshi nutqi orqali buni ma'lum qiladi: *"Xudo va rasulning buyrug'laridan chiqmoq"* – chin baxtsizlik sababidir. Bu zamonda aksar odamlar shariat qoidalarining o'zlariga ma'qul bo'lganlarigagina rioya qilishlari, qolgan ishlarda esa *"Har joyni musulmonlarining bir rasmi bo'ladi, bizlarg'a ham shundoq qilmoq rasmdur"* (Domla-imomning nutqidan – D.R.) deya ro'kach qilishlari asarda ko'rsatib beriladi. Ular quyidagilardan iborat:

– Rasuli akram sollallohu alayhi va sallam shunday dedilar: *"Kishi o'z birodarining savdosi ustiga savdo qilmasin va birodarining sovchiligi ustiga sovchilik qilmasin"* (Imom Buxoriy va Imom Muslim rivoyatlari). Fayziboy bir musulmon o'laroq mana shu sunnatga amal qilayotganini ko'rsatmoqchi bo'ladi. Abdurahim aytadi: *"Otangning oshnasi Fayziboy bilan qizini senga olub bermakchi bo'lub so'ylashub yurar edim. Bugun erta bilan mening uyimg'a Fayziboy kelib, agar Solihga qizimni olub beradurgan bo'lsangiz, vaqtliroq harakat qiling, bo'lmasa bir boshqa sovchi kelub turubdir, qizimni Solihga olub bermasangizlar, kelub turgan sovchig'a quda bo'lub qolsam ham ehtimol, dedi"*.

- Payg'ambarimiz sollallohu alayhi va sallam marhamat qilib, dedilar: *"Agar huzuringizga diyonati va xulqi yaxshi bo'lgan kishi (qizingizni so'rab) kelsa, bas, uni qizingizga uylab qo'ying. Agar bunday qilmaydigan bo'lsangiz, Yerda fitna va katta fasod yuzaga keladi"*. (Imom Termiziy va boshqalar rivoyati). Solihning yaxshi yigit ekanligini domla-imom ham tasdiqlaydi: *"Mehnatkash, yetimlikda qattig'chilikni ko'b ko'rgan yigit"*. Fayziboy bu sunnatga ham rioya etadi.
- Oisha roziyallohu anhodan rivoyat qilinadi: *"Nabiy sollallohu alayhi vasallam aytdilar: "Eng barakali nikoh – xarajatlari yengil bo'lganidir"* (Imom Bayhaqiy rivoyati). Fayziboy shu o'ringa kelganda, *"Har joyni musulmonlarining bir rasmi bo'ladi, men yurtning rasmini tashlab, qizimni erga berolmayman"*, degan bahonaga yopishadi. Uning uchun shariat hukmlari ham, sunnatga muvofiq ish ko'rish ham *"odamlar nima deydi"* qabilidagi so'roqlari ortida qoladi. Birgina to'yning xarajatlari Domla-imom tarafidan quyidagicha belgilanadi: *"har ikki to'yda besh yuz so'm pul, o'n besh qo'y, bir ot, to'rt botmon bug'doy, to'rt botmon brinch, kajavada mayiz, turshak, o'n yashuk har xil qand va shirinlik, yigirma quyum holva, uch ming dona katta non, qozonda nisholda, qizlarig'a o'n bosh-oyoq kiyim, kimxob, duxoba, shohi, atlas, movut, chidagan, chit va boshqalar; har biridan ko'ylak, kamzul va mazkurlarg'a loyiq qimmatbaho ro'mollar, yana uch dona paranji shohi, duxoba, adras, uch dona kavush-masxi, qavm-qarindoshlarig'a, o'zlarig'a, zaifalarig'a bosh-oyoq kiyim"*. Bunday xarajatlar hatto uncha-buncha boylarni ham kasodga uchratganini davriy matbuot

nashrlaridagi maqolalardan bilish mumkin. Solih ham aynan shu to'y tufayli qarz botqog'iga botadi, Fayziboyning o'zi ham yemakka pul topa olmaydigan holga tushadi. Solih Qosimboydan to'y uchun olgan qarzini to'lay olmagan sababli hovli-joyini unga xatlab berishiga to'g'ri keladi, ammo bu isnodga chiday olmay, o'zini o'ldirishga qasd qiladi, sevikli rafiqasi Rahima undan ajralishga ko'nmay o'z joniga qasd qiladi. Bir to'y uchun maqsadsiz ishlatilgan pul sabab ikki yoshning umri xazon bo'ladi.

Ellikboshi bu savdolarida Fayziboyni, uning timsolida maishiy muammolardan bosh ko'tara olmaydigan, butun hayotini "el nima deydi" degan andishaga quradigan otalarni ayblaydi: *"Men sizg'a sababini aytsam, sizni bekor shari'atdan tashqari to'y qilub, kuyovingizdan ko'b oqcha olub, qarzdor qilganingiz sabab bo'ldi. O'shal vaqtda men sizg'a aytdim, bekor isrof qilmang, kuyovingizdan ko'b oqcha so'ramang, yurtka obro' qilaman deb, osh-non berub, Xudo va rasulning buyrug'laridan chiqmang, dedim. Siz meni so'zimni quloqq'a olmadingiz va shari'atg'a bo'yunsunmadingiz va meni beobro' qildingiz, mana kuyovingiz qarzdor bo'lgan ekan, mulk-ashyodan va shirin jondan ajrabdir. Siz ham joningizdin, shirin qizingizdin ajraldingiz. Bu dunyoda ko'rgan g'am sizg'a g'am emas, mahshar kuni Xudovandi karim oldida itobg'a qolmog'ingiz emdi uyog'da turubdir".*

Asarning bosh g'oyasi ham mazkur qahramon nutqi orqali ochib beriladi: *"Shari'ati mustafog'a bo'yunsuninglar, endi ko'zlaringizni ochinglar. Bid'at to'yg'a isrof bo'ladurgan oqchag'a o'g'lingizlarni o'qutingerlar, yoki jamiyati xayriyag'a iona qilinglar. O'g'ul o'qutmoq yaxshi ham farzdur, to'yg'a isrof qilmoq bid'atdur..."*

Solih obrazi asarda ramziy ma'no ham ifodalaydi, nazarimizda. U tutqun, abgor ona Turkiston taqdiri ifodasi hamdir. Sababi u, aslan, zoti pok, nasli ulug': uning bobosi ilmi, davlatmand hamda ziyoli mudarris edi. Ammo Solih o'z fikrlarini-da erkin ayta olmaydi, aytganda ham, unda qat'iyat yetishmaydi, natijada ahvoli mana shunday fojiaga do'nadi. Uni pulsizlik emas, bid'at-u xurofotlar, ilmsiz kishilarning riyokorona orzumandligi halok etdi. Muallif ona Turkistonni ham Solih kabi halokatga yuz tutishdan qutqarmoq uchun barchani millatga zararli bo'lgan illatlardan yuz o'girib, xalq manfaati uchun xizmat qilishga da'vat etadi.

Natijalar. Solih obrazi asarda ramziy ma'no ham ifodalaydi, nazarimizda. U tutqun, abgor ona Turkiston taqdiri ifodasi hamdir. Sababi u, aslan, zoti pok, nasli ulug': uning bobosi ilmi, davlatmand hamda ziyoli mudarris edi. Ammo Solih o'z fikrlarini-da erkin ayta olmaydi, aytganda ham, unda qat'iyat yetishmaydi, natijada ahvoli mana shunday fojiaga do'nadi. Uni pulsizlik emas, bid'at-u xurofotlar, ilmsiz kishilarning riyokorona orzumandligi halok etdi. Muallif ona Turkistonni ham Solih kabi halokatga yuz tutishdan qutqarmoq uchun barchani millatga zararli bo'lgan illatlardan yuz o'girib, xalq manfaati uchun xizmat qilishga da'vat etadi.

Xulosalar. Jadid davri adiblari o'z asarlarida davr muammolarini tilga olib, ularga yechimlarni taklif etishadi. Dramalar orqali ham shu masala aks etganligini ko'rishimiz mumkin. Xususan, "Baxtsiz kuyov" dramasida ham ota obrazi asriy g'aflat botqog'iga botgan ajdodlarning umumlashma qiyofasini o'zida aks ettirmoqda. Abdulla Qodiriy ham boshqa safdoshlari kabi ota timsolida "nafaqat oila boshlig'i, qolaversa, kelajak avlodni to'g'ri yo'lga yo'llovchi ustoz"ni ko'radi [4: 38]. O'z mablag'ini ilm-u ma'rifatdan qizg'anib, to'y-u ma'rakalarda kimlargadir sarpo yopishni sharaf deb bilgan otalarning dunyoqarashi hatto o'lim ham o'zgartira olmasligini asar davomida anglaymiz. Shuning uchun ilm-ma'rifatni rivojlantirish orqali yangi avlod tafakkurini o'zgartirishga umid bog'lanadi. Xulosa qilish o'rinliki, jadid adabiyotining eng asosiy xususiyati bo'lgan millat manfaatlarini ifodalash,

millatni uyg'otish, taraqqiyotga yo'llash kabi ulug'vor maqsadlar dramalar orqali ham muvaffaqiyatli uddalandi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Чўлпон. Адабиёт надир. – Т.: Чўлпон, 1994. – 240 б.
2. Ризаев Ш. Жадид драмаси. – Т.: Шарқ, 1997. – 320 б.
3. <https://n.ziyouz.com/portal-haqida/xarita/uzbek-nasri/abdulla-qodiriy-1894-1938/abdulla-qodiriy-baxsiz-kuyov-drama>
4. Raxmonova D. Tavallo ijodida poetik shakl, mazmun va obraz yangilanishi tamoyillari [Matn]: monografiya / D.Raxmonova. – Toshkent: Bookmany Print, 2024. – 126 b.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 2 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).